Щороку ранньою весною, коли дерева стояли вологі, чорні й німі, не маючи навіть сили чи відваги струсити з гілок обважнілі рештки запізнілого снігу, старий Учитель починав тривожитись, що вони можуть не зазеленіти зовсім. На гілках не було й найменшого натяку на зелене, ніякого натяку на молодий листок, і старий Учитель, недбало накинувши на плечі плаща, увечері виходив у сад, торкався пальцями тоненьких гілочок яблуні, грів долонями захолоджений стовбур й, прикладаючи вухо до нього, слухав, чи пульсують живі соки, чи жебонить живий голос.

А коли вже не було ніякого сумніву, що дерева не повсихали, бо на сонячний світ визирало дрібненьке й прозоре листя беріз, обвислі, схожі спершу на мертві пташині лапки, листки каштанів випробовувалися, полишивши в'янути розтулену долоню великої бруньки, а попід ногами у дерев, не топтана ще й наївно довірлива, тріпотіла тонким тілом трава, — Учитель зітхав полегшено й повертався до своїх справ.

Навесні він завжди сподівався, що врешті зробить те найважливіше, задля чого, міркував він собі, йому випало щастя народитися на світ.

Він брав до рук пензлі, перебирав давно присохлі фарби, які хотів використати саме для того, найголовнішого, і вже мав намір торкатися до полотна пензлем, — та щось знову несподівано відвертало його думки від роботи.

Могли то бути дитячі голоси, сміх, чийсь плач, або ж крик, чи просто чиїсь кроки — і завжди в тих звуках він вчував своє ім'я — наче його кликали нетерпеливо: "Учителю, Учителю!" Він покидав пензель, повертався на голос, бо знав — ось зараз на порозі, як звичайно бувало весною, стихнуть оті голоси, ті кроки — і перед ним стоятиме Учень з перекинутими через плече бесагами, з надією в погляді й нетерпінням у душі. Й Учитель знав, що не відправить його з порога, бо вже з першої миті приглядався до нього як до німого дерева, хотів прикласти долоню

до його душі, щоб переконатися, чи пульсують в ній живі соки, чи жебонить у ній живий голос.

Нікого й ніколи не відправляв він з порога, і всіх приймав, і кожного учив того, що знав сам і вмів, а найголовніше чекало свого часу, своєї хвилини. Учитель відкладав те до нової весни, до нової миті просвітління.

А коли ту мить знову полохали чиїсь кроки, затихаючи при порозі Учителевого дому, він терпляче йшов одчиняти двері, бо не вмів би залишити когось за порогом.

Давно, ще зовсім молодим, він здобув собі славу великого Майстра, і та слава привабила до нього безліч таких же молодих людей, котрі переймали від нього його уміння. Минав час, одні Учні відходили, з'являлись інші — і його вже перестали називати Майстром, а кликали тільки Учителем, і він навіть не помітив, як воно так сталося, це спершу тривожило його й лякало навіть, він хотів бути Майстром, а не Учителем, і коли тривога дотинала особливо гостро, він шукав самотності й брався до роботи своєї власної, щоб переконатися, що не все віддав, що залишив самому собі хоча б дещицю того, що мав.

Задумане було виразним, чітким. Чим більше минало часу, тим ясніше він бачив, що і як має зробити, зримо уявляв кожен свій рух і кожну лінію, кожну барвисту пляму на полотні. Учитель часом торкався того заповітного полотна долонею, і рука ніби вловлювала обриси майбутньої картини, вони мовби набирали якоїсь опуклості, тремтіли в нього під рукою, раділи із свого буття, із своєї появи на світ або ж навіть зі свого впливу на ту появу.

Та одного ніби не помічав Учитель — долоня його ставала все кволішою, темніла на ній шкіра, і під тією притемнілою шкірою чіткіше проступали синюваті жили, виднілися вузли суглобів, тоншими ставали кістки пальців.

Поволі Учитель зовсім звик до свого нового імені, зрештою, воно вже навіть не турбувало його, бо ж все одно не заважало визріванню в його душі того найголовнішого, що він збирався здійснити. Відчуваючи, що задум з кожним поворотом кола часу стає все досконалішим і прекраснішим, Учитель зовсім не хвилювався, відкладаючи свою роботу задля повчання й навчання інших, а ті. інші, перейнявши його уміння, подякувавши — чи й не подякувавши — за науку, переступали знову його поріг — цього разу затим, щоб вирушити в світ. З того, що вони потім робили, кожен міг бачити, що проходили науку в Учителя, і він радів, бо світ впізнавав у їхній роботі роботу його власну, але радів також і з того, що найголовніше — ще тільки задумане, — і воно в ньому, і ніким досі не повторене, бо повтореним бути не може, — адже він сам не відкрив того ще, не відділив від себе самого, не відпустив у світ.

Одного разу, коли весна прийшла якраз тоді, коли їй належало бути і дерева вкрилися знову листом, довго ніхто не з'являвся на його поріг. Він уже тримав у руках пензель і вже хотів торкатись ним до полотна, але все не зважувався, бо аж тепер обійняв страх, що коли торкнеться — зникне з-перед очей та давно знайома, виношена думка, що обернеться вона чимось іншим, і рука його тремтіла, і він напружено дослухався (сам собі не признаючись у тому), чи не почує ж урешті кроків на своєму порозі, чи не покличуть його: "Учителю, Учителю!" Однак ніхто не кликав, і можна було класти фарбу на полотно, а він усе відкладав, відтягував ту мить, у ньому все перемішалося, сплуталось: і нервово-радісне усвідомлення, що роботу можна розпочати, й страх, що її вже треба розпочинати, й очікування кроків за порогом як визволення від необхідності класти фарбу на полотно, й страх, що ті кроки таки пролунають і він змушений буде знову відкласти роботу — а хто знає, чи буде ще такий же момент, як зараз?

Врешті він таки дочекався. Хтось стояв на порозі і кликав його, кликав так, наче не мав найменшого сумніву, що йому відчинять, і водночас вагався, чи має він право добиватися цього.

Учитель з видимим гнівом і з невидимою полегкістю впустив на поріг Учня, і той увійшов. Був зовсім юний, і через те понад міру зухвалий, і так само понад міру невпевнений у собі, готовий покірно слухати — і так само готовий не погоджуватися ні з чим.

Учень виявився старанним і пильним. Учитель навіть не міг згадати, чи слухав хто й коли з такою ревністю його порад і науки і чи запам'ятовував хто кожне його слово, щоб потому в тій же науці, в тих словах вишукувати суперечності, незгідності однієї думки з іншою, щоб сперечатися так затято, спершу шанобливо схиливши голову перед його учительською маєстатичністю. Переймаючи від Учителя знання й уміння, Учень ретельно й чесно намагався відтворити пізнане на полотні, і чим більше він намагався те робити, тим марнішими здавалися його спроби. Вони анітрохи не наближалися, навіть віддалено не нагадували того, що робив сам Учитель. І старий Учитель з гіркотою міркував, що цього разу даремно відчиняв двері, пускаючи на поріг Учня.

Учень бачив: Учитель невдоволений ним; він сам ще не міг винести присуду власній роботі, і з такою ж гіркотою, як і Учитель, дорікав собі за невміння й безталанність, і ще старанніше намагався зробити те, що ніби мусив робити, — а воно помимо його волі оберталося чимось іншим, новим, несподіваним для них обох.

І тоді Учень вирішив: мусить іти геть. Мусить узятися до якоїсь іншої роботи або ж збагнути, чому так вийшло, що не зумів ані чрібки навчитись від Учителя, хоча іншим давалось це так легко й просто. І скільки не думав над тим, зрозуміти не міг, бо ж ніби доклав стільки сили, ніби ж знав усе — а водночас не знав нічого. І він уже хотів йти, але так трапилось, що Учитель трохи заслаб. Він лежав на постелі, і Учень подавав йому пити, натирав знахарськими мастями ослаблі руки й плечі, пильнував вогню в печі, шанобливо клав холодну руку йому на чоло.

Учитель, врешті зборовши хворобу, тихо й спокійно заснув. Учень подумав, що вже давно нічого не малював. Він роззирнувся й поміiив

гарне полотно, і пензлі, і фарбу, відчув нетерпіння в руках, тихо, аби не розбудити Учителя, взявся до роботи.

Вранці Учитель підвівся й віч-на-віч зустрівся з тим, що зробив Учень, скориставшись його заповітним полотном.

Спершу чорний гнів спалахнув у ньому, й Учитель мав охоту рвати й нищити це полотно, на котрому було щось таке дивне, зовсім інше, аніж мало бути, аніж те, що надумав зробити він сам. Так, наче хтось підгледів його задум і відтворив на полотні — а водночас воно було протилежністю, запереченням його задуму, кінцем, невідворотним кінцем і згубою його, Учителевої, думки.

Але вроджена чесність і давня звичка оцінювати роботу своїх учнів справедливо, без упередження й щиро, змусили його, попри гнів, визнати, що картина була, без сумніву, дуже добра, і Учитель дивувався, окрім усього іншого, з відваги свого Учня, з того, як той сміливо й водночас просто зумів здійснити задумане.

І чим довше Учитель приглядався до тієї роботи, чим більше намагався знайти в ній таке, що насправді давало підставу до гніву, він не міг побачити нічого, що образило б його мистецьке почуття чи прикро вразило б розуміння малярського хисту. Все виразніше він бачив, що інакше й не можна було виконати, а тільки так, якраз так і в такий спосіб, і разом з не до кінця погамованим ще гнівом і зачудуванням прийшла до нього також превелика радість, якої він досі не зазнав, радість від того, що він воістину був Учителем. Йому солодкою здалася власна видима поразка, бо вона була його перемогою, його тішила втрата, бо вона водночас виявилась знахідкою безмірного скарбу, і він встав і затулив завіскою вікна, щоб вранішнє сонце не розбудило молодого Майстра, який заснув, утомлений роботою.